

Socialdepartementet

Remissvar över delbetänkandet SOU 2025:48 Stärkt pandemiberedskap (S2025 /00922)

Bakgrund

Riksorganisationen Folkets Hus och Parker har ombetts svara på remiss över delbetänkandet SOU 2025:48 Stärkt pandemiberedskap. Med över 500 medlemsföreningar, som i sin tur ofta har stort antal egna medlemsföreningar, når Folkets Hus och Parker sammantaget mer än en miljon människor varje år. Verksamheterna sträcker sig från norr till söder och föreningarna finns i både småstad, på landsbygd, i storstad och förort.

Mycket av verksamheten drivs helt eller delvis ideellt, men vi har också medlemsföreningar vars verksamhet delvis har en mer affärsinriktad form. I princip alla våra medlemsföreningar agerar som samlingsplatser och inbjuder till eget deltagande eller upplevelser av kultur, bildning och möten av alla de slag. Vi når genom offentliga och privata sammankomster och publika tillställningar människor oberoende av sådant som geografi, ålder, religion, språklig och kulturell tillhörighet.

Under covid 19-pandemin tog Folkets Hus och Parkers medlemsföreningar ett långtgående samhällsansvar. På många platser var de en garant för att inom ramen för de gällande reglerna kunna ta del av kultur, genomföra möten och upprätthålla social kontakt med sin omgivning.

Med denna bredd och inriktning har Folkets hus och Parker goda grunder att besvara remissen. Vi har här sammanställt synpunkter främst för de kapitel och avsnitt som berör vår och våra medlemsföreningars verksamhet.

Sammanfattning och övergripande synpunkter

Folkets Hus och Parker ställer sig i huvudsak positiva till den inriktning och de förslag betänkandet presenterar. Med våra medlemsföreningars erfarenheter av covid 19-pandemin och med vetskap om våra medlemmars stora betydelse för lokalsamhällen och individer vill Folkets Hus och Parker dock särskilt lyfta:

- Det är klokt att bibehålla den forskningsbaserade återhållsamma linje som Sverige haft tidigare, genom att t.ex. i mesta möjliga mån undvika totala nedstängningar av samhället och tvinga människor till onödig isolering. En sådan linje, som vilar på vetenskap och medicinsk erfarenhet och med frivillighet som utgångspunkt, gynnar folkhälsan samtidigt som den är samhällsnyttig och ger långsiktig hållbarhet för vår typ av verksamhet.
- Parlamentariskt styre liksom mötes- och föreningsfriheten måste garanteras i alla lägen, även om nödvändiga begränsningar av formerna för dem kan behöva göras under en pandemi. Vi ser med oro på att en framtida regering, som ingen av oss kan vara säker på alltid kommer att ha värnet av demokratin och befolkningens mötesfrihet i fokus, kan få alltför kraftfulla verktyg att kunna tysta obekväma röster med. Vi vill se fler garantier än

vad betänkandet tycks ge, för att skydda den parlamentariska makten och mötesfriheten även i framtiden.

- Ersättningar: ideella föreningar och verksamheter med små eller inga marginaler drabbas hårt vid nedstängningar och har inga marginaler att klara det utan att samtidigt gå under. Det finns också en sårbarhet hos små verksamheter vid sjukdomsfall etc. som gör att behovet av ersättning är avgörande. Föreningsdrivna verksamheter och små kulturverksamheter kan annars tvingas lägga ner verksamheterna för att eventuellt aldrig lyckas återhämta sig, vilket kan påverka lokalsamhällen och individer negativt på mycket lång sikt.
- Pandemiberedskap innebär att också i ett normalläge ha ett starkt förenings- och kulturliv, *innan* en pandemi eventuellt bryter ut, för att få långsiktig bärkraft och minska samhällets sårbarhet. Det gäller inte minst på mindre orter, i förorter och på landsbygd där förutsättningarna för kultur- och fritidsliv på marknadsvillkor är små. Det är alltså en del av en god civil beredskap att även i icke-kristid upprätthålla och utveckla förutsättningarna för de delar av samhället som har små möjligheter att bedrivas utan offentliga medel, som föreningsliv och icke-kommersiella mötesplatser och kultur. De föreningsdrivna mötesplatserna bör ingå i det civila beredskapssystemet på ett i förväg organiserat sätt.
- Samlingsplatserna och de ideella föreningarna kan stå för stor samhällsnytta genom sin ordinarie verksamhet, men också under en eventuell pandemi. Våra medlemsföreningars mötesplatser behövs även under en pandemi, för såväl nuvarande som pandemispecifika ändamål – vaccinstationer, folkhälsobildande insatser etc.
- Vi vill understryka vikten av möjlighet till möten, kultur och bildning även under en pandemi. Så länge de kan ske på säkert sätt behöver de vara öppna och tillgängliga. De stärker lugnet i samhället, liksom den fysiska och mentala hälsan.
- Pandemiberedskap behöver innebära möjligheter och stöd till omställning, exempelvis genom att kunna skifta från inomhus- till utomhusverksamheter.
- Vi ser att betänkandet i större utsträckning hade behövt lyfta vikten av att nå ut i socioekonomiskt utsatta områden i städerna, där dödligheten under coronapandemin var relativt sett större än i andra områden.
- Civilsamhället har ofta stort förtroendekapital och mycket aktiv verksamhet i områden som drabbas av segregationens negativa effekter. Våra föreningar kan därför bidra till bättre informationsflöden och ökad delaktighet i nödvändiga beslut. Inom civilsamhället är vi snabba till beslut, flexibla och stor kunskap om hur man kan organisera sig för att möta olika frågor. Dessa kunskaper bör kunna nyttjas i krisberedskap.

Utredningens förslag

Kap 1

Folkets Hus och Parker har inga direkta invändningar mot författningsförslagen. Det är klokt att bibehålla den forskningsbaserade återhållsamma linje som Sverige haft tidigare, genom att t.ex. i mesta möjliga mån undvika totala nedstängningar av samhället och därmed tvinga människor till onödig isolering. En linje som vilar på vetenskap och medicinsk erfarenhet och med frivillighet som utgångspunkt gynnar folkhälsan, samtidigt som den är samhällsnyttig och ger långsiktig hållbarhet för även vår typ av verksamhet.

Kap 6

I kapitel 6 utformar utredningen bedömningar och förslag kring ansvarsprinciper på nationell och regional, lokal nivå. Folkets Hus och Parker vill framhålla civilsamhällets betydelse för att vidareförmedla sådan information som exempelvis smittskyddsaktörer, vårdinstanser och

myndigheter kan ge. Likaså att kunna bidra med faktiskt stöd i vissa situationer, inför, under och efter en pandemi.

Civilsamhällets organisationer uppbär i regel ett starkt förtroende hos breda samhällsgrupper och har dessutom en stor räckvidd. Där förtroendet för myndigheter eventuellt kan brista kan civilsamhällesaktörer ofta ha större förmåga att nå ut med budskap och viktig information. Lokala föreningar har inte bara högt förtroende, de kan även innefatta personer och ha band till andra personer som kan finnas i riskzon eller som inte alltid har förtroende för myndigheters budskap. Enkelt uttryckt: Det kan ibland vara lättare att lyssna och lita på en granne och bekant i samma förening, än på vissa myndighetsutskick.

Civilsamhället är fristående och kan förstås inte tvingas ta eget ansvar för risk- eller krissituationer, men våra föreningar och organisationer kan däremot med rätt stöd bidra på konstruktiva vis.

Kapitel 7 och 8

Folkets Hus och Parker har inget att erinra mot bedömningar och förslag i dessa kapitel, som bl.a. behandlar smittskyddsspårning och testning. Vi vill dock gärna framhålla att civilsamhällets aktörer – inklusive vår organisation och våra medlemmar – har kapaciteten att bidra på flera sätt vid kriser. Som exempel kan flera av våra Folkets hus och Folkets parker i dialog med regionala myndigheter lämpa sig väl som test- och vaccinstationer, eller som karantänsplatser, då de ofta har utrymme och finns spridda på välkända och centrala platser i hela landet.

Kapitel 9

Folkets Hus och Parker bejakar många av de bedömningar och förslag som ges i kapitel 9, men har också kraftfulla synpunkter – se nedan.

I avsnitt 9.5 anser vi att det är en korrekt beskrivning utredningen gör när man konstaterar att det finns ett betydande stöd för att så långt som möjligt hålla verksamheter som kan komma att omfattas av en framtida lagstiftning öppna i händelse av en pandemi. De farhågor som lyfts fram att respondenter har gett utredningen är också våra. Fysiskt och psykiskt välmående gynnas av att kunna skapa och ta del av kulturupplevelser, men också av att kunna delta mer eller mindre som vanligt i sitt föreningsliv.

Folkets Hus och Parker vill också poängtera att det utöver de uppenbara folkhälsoskäl som anges också kan finnas samhällsnyttaspekter att kunna upprätthålla aktivt föreningsliv och öppna samlingslokaler, om än med begränsningar. Samlingslokaler, som ett Folkets hus eller en folkpark, kan fungera som nödvändig mötesplats och informationscentral vid en eventuell pandemi eller annan kris.

Föreningar (som en folkets hus- eller parkförening) kan – även om kontakterna sker digitalt – på samma sätt vara den kanal som rentav har störst möjligheter att nå igenom ett informationsbrus och uppmärksamma människor på tex landsbygden eller i socioekonomiskt utsatta förorter på nödvändig information.

Vi konstaterar att betänkandet i begränsad omfattning uppmärksammar de insatser som gjordes av föreningslivet under covid 19-pandemin, exempelvis genom att lokaler ställdes till förfogande för testning, vaccinationer och fortsatt tillgång till sociala och kulturella sammanhang. Dessa insatser genomfördes ofta med endast begränsat krisstöd eller andra kompensationsåtgärder, trots att de utgjorde en bärande del i samhällets motståndskraft.

Dessa perspektiv bör tydligare tas in i kommande strategi- och lagförslag.

Kap 9, avsnitt 9.6-9.8 samt 9.13.4

Vad gäller förslagen i kapitel 9, särskilt 9.7-9.8 samt 9.13.4, vill Folkets hus och Parker med enfaset trycka på att riksdagens lagstiftningsmakt och mötes- och föreningsfriheten i alla lägen

måste kunna garanteras, om än med vissa nödvändiga begränsningar av formerna för dem vid en eventuell pandemi.

Tidsbegränsningen som föreslås i avsnitt 9.8.3 är mycket viktig och måste upprätthållas.

Den riksdagsprövning som föreslås i avsnitt 9.8.4 är vällovlig och Folkets Hus och Parker bejakar förslaget. Men frågan är om förfarandet i förslaget vore tillräckligt. Vi ser också att det föreslås undantag för sådan parlamentarisk prövning i avsnitt 9.13.4.

Vi ser med viss oro på lagändringar som innebär ett kraftfullt verktyg i händerna på en framtida regering – en regering som ingen av oss kan garantera alltid kommer att ha skyddet av demokratin och befolkningens mötes- och yttrandefrihet i fokus.

Inte minst ser vi en risk att förslagen i betänkandet tillsammans med förslagen i *Stärkt konstitutionell beredskap* (prop 2025/25:155), som i princip innebär att regeringen får frihet att själv lagstifta vid kriser, ger en framtida regering kraftfull makt på bekostnad av de folkvalda i riksdagen.

Vi ser risker för att en framtida regeringsmakt med icke-demokratiska uppsåt kan använda sina egna undantags- och krisbestämmelser för att kunna tysta obekväma röster och viktiga sammankomstmöjligheter.

I många länder gavs regeringar större makt under covid 19-pandemin och i vissa fall gav det långtgående kontroll över befolkningen på sätt som inte passar en demokrati. Folkets Hus och Parker är och har alltid varit en aktiv försvarare av svensk demokrati. Sverige har utstått många kriser, genom världskrig och global oro, men demokratin och folkstyret har alltid stått robust genom dem.

Smittskyddsåtgärder måste kunna formuleras och utföras utan att samtidigt fullständigt begränsa förenings- och mötesfriheten. En flexibel och snabbfotad nationell hantering av kriser och pandemier måste kunna regleras och genomföras utan att på samma gång riskera vårt statsskick med parlamentarisk lagstiftning.

Vi vill se ökade garantier än vad betänkandet tycks ge för att i alla situationer skydda den parlamentariska makten och mötesfriheten även i framtiden.

Avsnitt 9.9

Folkets Hus och Parker ställer sig bakom utredningens förslag i avsnitt 9.9, om proportionalitet, åtgärder byggda på beprövad erfarenhet, humanistisk människosyn och barns hälsa med mera.

Avsnitt 9.10, 9.11

Folkets Hus och Parker har inget att erinra mot förslagen.

Avsnitt 9.12

Folkets Hus och Parker har inga större invändningar mot förslagen och bejakar särskilt skrivningarna i förslaget till avsnitt 9.12.6. Vikten av vidast möjliga mötes- och demonstrationsfrihet måste upprätthållas. (Se vidare våra kommentarer under 9.7-9.8 samt 9.13.4.)

Samtidigt vill vi framhålla vikten av att rätt ersättning kan betalas ut till civilsamhällets aktörer och till verksamheter med små eller inga ekonomiska marginaler. Inte minst till dem som utför samhällsviktiga insatser.

Ideella föreningar och verksamheter med små eller inga marginaler drabbas hårt vid nedstängningar och har ytterst sällan marginaler att hantera "pauser" i verksamheten, utan att samtidigt gå under. De små verksamheterna är också sårbara vid sjukdomsfall. Föreningsdrivna

och små kulturverksamheter kan i värsta fall tvingas lägga ner och eventuellt aldrig lyckas återhämta sig, vilket skulle kunna drabba inte bara individer utan också hela lokalsamhällen svårt. Behovet av rimlig ersättning är därmed avgörande.

Pandemiberedskap innebär att också i ett normalläge ha ett starkt förenings- och kulturliv *innan* en pandemi eventuellt bryter ut, för att få långsiktig bärkraft och minska samhällets sårbarhet. Det gäller inte minst på mindre orter, i förorter och på landsbygd där förutsättningarna för kultur- och fritidsliv på marknadsvillkor är små. Det är alltså del av en god civil beredskap att även i icke-kristid upprätthålla och utveckla förutsättningarna för de delar av samhället som har små möjligheter att bedrivas utan offentliga medel, som föreningsliv och icke-kommersiella mötesplatser och kultur.

Coronapandemin och det stöd som staten då anvisade som stöd till kultur- och föreningslivet visade hur avgörande det var för att efteråt kunna få tillbaka åtminstone delar av all den verksamhet som fanns innan pandemin. De långvariga restriktionerna innebär samtidigt att vissa verksamheter som konsekvens aldrig riktigt kunde återhämta sig, med ofta långvarigt negativ effekt för befolkningen.

Folkets Hus och Parker vill därför understryka betydelsen av ett effektivt statligt ersättningssystem. Ersättningar måste också kunna nå ut långt ut i landets alla landsändar och "kapillärer", likt det stöd som Ideell Kulturallians genom privata finansiärer fick möjlighet att fördela till ideell kultur och föreningsliv i hela landet i samband med covid 19-pandemin.

Vi ser vidare folkhälsoskäl till att kunna upprätthålla kultur- och föreningsverksamheter även under en pandemi, så långt möjligt. Det bör kunna innebära stöd och ersättningar som t.ex. ger möjligheter till omställning från inomhus- till utomhusverksamheter och liknande.

Avsnitt 9.13.1

Vi har inget att erinra mot förslagen men vill lyfta de särskilda villkor som kan gälla för de av våra medlemmar som förvaltar och/eller äger en Folkets park och bedriver publik verksamhet i den.

En Folkets park har exempelvis bättre möjligheter än många andra att kunna säkra avstånd mellan människor eftersom ytan normalt är relativt stor och verksamheten huvudsakligen hålls helt eller delvis utomhus. Likartade skrivningar är alltså bra, men de verksamheter som har större möjligheter att upprätthålla smittskydd än andra bör också kunna ges särskilda anvisningar och bestämmelser. Detsamma gäller förstås geografiska föreskrifter enligt förslaget 9.13.2.

Avsnitt 9.19

Utredningen föreslår att inskränkningar på grundlagsformulerat egendomsskydd ska kunna ske. Det skulle kunna innebära starkt negativa konsekvenser för t.ex. ett Folkets hus, en Folkets Park eller andra mötesplatser som ägs av våra medlemmar. Vi vill i sammanhanget peka tillbaka på våra kommentarer till avsnitten 9.6-9.8 samt 9.13.4.

Det är oerhört viktigt att kunna säkra att lagstiftning och bestämmelser som innebär den typen av allvarliga inskränkningar inte kan missbrukas av en framtida makt med icke-demokratiska uppsåt och tillvägagångssätt.

En regeringsmakt eller myndighetsutövare ska exempelvis inte med föreslagna skrivningar lagenligt kunna begränsa eller beslagta egendom för personer/föreningar/organisationer/företag/stiftelser som ses som misshagliga.

För att minska den typen av framtida risk bör åtminstone uttrycket "*angelägna allmänna intressen*" definieras tydligare och verktyg för att kunna överklaga beslut bör kunna lämnas.

Vi vill också se möjlighet att få skälig ersättning i de fall samhällsinriktade smittskyddsåtgärder drabbar ideella fastighetsägare och fastighetsägare som bedriver icke-vinstdrivande verksamheter på sätt som allvarligt äventyrar deras kärnverksamhet och därmed livskraftighet.

Det bör tydligt framgå att stat och kommun har ett ansvar att stötta icke-vinstdrivande aktörer ekonomiskt, när de utför samhällsnyttiga uppgifter, eller drabbas av olika typer av samhällsrestriktioner under en pågående kris. Vi motsätter oss alltså förslaget i avsnitt 9.19.4.

Kap 10

Folkets Hus och Parker vill trycka på behovet av sektorsövergripande samarbeten och bejakar en samlad strategi. Våra medlemsföreningar finns i alla delar av landet och för alla delar av befolkningen. De har god beredskap, erfarenhet och vilja att kunna göra stor samhällsnytta i pandemier och krissituationer, liksom före och efter kriser av olika slag.

Avslutningsvis vill vi betona behovet av att dialogen om den fortsatta processen kring pandemiberedskap måste inbegripa civilsamhällets aktörer. Civilsamhällets aktörer tillför perspektiv som bidrar till ett inkluderande, brett och väl förankrat pandemiskyddsarbete, vilket i sammanhanget är helt grundläggande.

För Riksorganisationen Folkets Hus och Parker

Nina Andersson, vd